

بررسی و تحلیل کتب درسی ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه (با رویکرد مولفه های سبک زندگی اسلامی و غربی)

ژیلا جاوید^۱

^۱ آموزشیار معلم، گروه متوسطه دوم، آموزش و پرورش، گرمی، ایران

چکیده

گسترش دنیای مجازی در جهان واقعی دانش آموزان را با چالش دو جهانی شدن مواجه کرده است. یکی از راهکارهای مقابله با پدیده دو جهانی شدن ترویج سبک زندگی اسلامی و آشنایی دانش آموزان با سبک زندگی غربی می باشد. کتب ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه یکی از مهمترین کتبی است که دانش آموزان با آن سر و کار دارند و بیشتر از هر کتب دیگری این دو سبک را با یکدیگر مقایسه کرده است. بر همین اساس در این پژوهش به تحلیل محتوای این کتب با رویکرد توجه به مولفه های سبک زندگی اسلامی و سبک زندگی غربی می پردازیم. روش پژوهش توصیفی و از نوع پژوهش کیفی بوده و رویکرد پژوهش نیز کاربردی می باشد. جامعه پژوهش، کتاب ادبیات فارسی پایه دهم، کتاب ادبیات فارسی پایه یازدهم و نیز کتاب ادبیات فارسی پایه دوازدهم می باشد. یافته های پژوهش حاکی از این مطلب است که مولفان این کتب با پرداختن به مولفه های سبک زندگی اسلامی و غربی اهداف خاصی را دنبال کرده اند. تحقیقات نشان می دهد که مولفان اهتمام خاصی به سبک زندگی اسلامی داشته و جهت آشناسازی دانش آموزان در برخی موارد از مولفه های سبک زندگی غربی نیز استفاده کرده اند.

واژه های کلیدی: تحلیل محتوا، ادبیات فارسی، سبک زندگی، سبک زندگی اسلامی، سبک زندگی غربی

۱- مقدمه و بیان مساله

یکی از مهمترین چالش های دانش آموزان در سال های اخیر، دو جهانی شدن آنهاست و آن ناشی از عدم تطابق دو فضای واقعی و مجازی می باشد. تعامل فرهنگ در دو فضا متناسب نیست و دانش آموزان را با سردرگمی مواجه کرده است. فضای مجازی اشاعه دهنده سبک زندگی غربی بوده و این نه تنها دانش آموزان، بلکه خانواده ها و جوامع را با بحران هایی مواجه می کند. یکی از راهکارهای مقابله با این پدیده خطرناک، ترویج سبک زندگی اسلامی و آشناسازی دانش آموزان با سبک زندگی غربی می باشد.

مفهوم سبک زندگی از جمله مفاهیم علوم اجتماعی و علم جامعه شناسی و مردم شناسی است که در دهه اخیر بسیار مورد توجه عالمان علوم اجتماعی و مدیران فرهنگی قرار گرفته است. سبک زندگی معنایی است که از به هم تنیدگی و پیوند و نظام وارگی و شبکه ای بودن عوامل متعددی که در شیوه های زندگی یا اقلیم های زیستن انسان تاثیر می گذارند به وجود آمده است. (محمودی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳) سبک زندگی الگویی از اندیشه ها، احساسات شناختها و کنش ها بوده و در مجموع هویت اجتماعی و شخصی فرد را می سازند که به معنی نحوه ساماندهی زندگی برای تحقق نیازها و خواسته ها با به کارگیری مجموعه ای از رفتارها می باشد. (کوهساری و همکاران، ۱۳۹۲: ۴) به عبارت ساده تر، سبک زندگی عبارت از مجموعه نظام مند کنش های مرجح است و به شیوه ها و الگوها و معیارهایی ترجیح داده شده است که یک فرد یا جامعه برای اعمال، رفتار و گفتار خود به کار می برند. (شمسی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱) سبک زندگی اسلامی دارای دو اصل بینش و منش می باشد. در حقیقت بینش همان شاخصه های اعتقادی و باورهای سبک زندگی بوده و منش نیز بعد شاخصه های اخلاقی و ارزش های اسلامی و حقوقی را می سازد به طوری که این دو در تعامل با یکدیگر مجموعه رفتارهای انسانی را معنادار می سازند. در اصل، محور تمامی سبک های زندگی اسلامی، خدا باوری می باشد. (طباطبایی و سیم فروش، ۱۳۹۲: ۹۰۶) سبک زندگی اسلامی به مجموعه موضوعات و مسایل مورد قبول اسلام در عرصه زندگی اشاره دارد. برای فهم اینکه سبک زندگی ما اسلامی است یا نه، باید معیارهای سنجشی که داریم از نوع اسلامی باشد. (صنّعی، ۱۳۹۵: ۵) در مقابل سبک زندگی غربی بوده که به موضوعات و مسایلی می پردازد که خارج از شریعات و عرف اسلامی بوده و بیشتر در مقابله با اسلام می باشد. (محمودی، ۱۳۹۳: ۵۹) پوسته فرهنگ غربی پیشرفت ظاهری است؛ اما باطن آن سبک زندگی مادی، شهوت آلود، گناه آفرین و هویت زدای ضد معنویت است. اصل اصالت لذت و اصالت منفعت به عنوان دو اصل اساسی جاری در زندگی مردم مغرب زمین بر اساس مفاهیم فلسفه اومانیسم تعریف می شود. اومانیسم، ماده گرایی، سکولاریسم، خردگرایی و جهانی شدن پایه و اساس تفکر را در مغرب زمین شکل می دهند. (رضایی و مهدوی نیا، ۱۴۰۰: ۱۳۰) سبک زندگی غربی ویژگی ها و نمودهای خاص خود را دارد که شاید بتوان گفت از ملزومات این شیوه زندگی است. این سبک از زندگی معمولاً با سنت گریزی، دین گریزی، معنویت گرایی، طلب لذت آنی همراه است و روابط جنسی، ورزش و رسانه جلوه های مهم آن هستند. (فرهنگی و کیانا، ۱۳۹۱: ۱۴۵) نتیجه اینکه در غرب، انسان خود قانونگذار است و برای زندگی خویش چارچوب تعیین می کند؛ اینکه چگونه لباس بپوشد و بخورد، خوب و بد چیست و براساس پدیده ای به نام مد، یک توضیح المسائل ارائه می کند. (دلدار، ۱۴۰۰: ۱۲۲)

بر همین منظور ما در این پژوهش به دنبال بررسی بررسی و تحلیل کتب درسی فارسی دوره دوم متوسطه با رویکرد مولفه های سبک زندگی اسلامی و غربی می باشیم و به همین خاطر در ابتدا نسبت به مفهوم شناسی سبک زندگی اسلامی و غربی

پرداخته و سپس برای هر یک از اینها کد محوری و کد باز انتخاب کرده و با بررسی میزان فراوانی هر کدام از کدهای باز به نتایج پژوهش دست خواهیم یافت.

۲- پیشینه پژوهش

در این قسمت از پژوهش به بررسی سوابق مطالعاتی در این زمینه می پردازیم.

محمد آشک و فرشته حاجی زاده (۱۳۹۴) در مقاله خود تحت عنوان «تحلیل محتوای کتاب آموزش مهارت هایی برای زندگی بر اساس اصول انتخاب محتوا و ارائه راهکارهای اصلاحی از منظر صاحب نظران برنامه ریزی درسی»، بعد از مفهوم شناسی به این نتیجه رسیده اند که برخی از مفاهیم بایستی از کتاب حذف و مفاهیم جدیدی به کتاب اضافه گردند که تا با مسایل اسلامی سنخیت داشته باشند.

تقی زوار و موسی پیری و هاجر کریمیان (۱۳۹۷) در مقاله خود «تحلیل محتوای کتاب های تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه های پیشگیری از اعتیاد»، بعد از مفهوم شناسی و شناسایی برخی از آسیب های اجتماعی، بیشتر به بررسی آسیب های اعتیاد بر دانش آموزان پرداخته اند و نسبت به مولفه های سبک زندگی اسلامی و سبک زندگی غربی نظری نداده اند.

فاطمه ذوالفقاری و فاطمه جهان آرا (۱۳۹۳)، در مقاله خود تحت عنوان «بررسی جایگاه سبک زندگی سالم در برنامه درسی با رویکرد تحلیل محتوای کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در دو پایه چهارم و ششم»، بعد از پیشینه شناسی، سبک زندگی اسلامی را تعریف و به مولفه های آن اشاره داشته اند و در رابطه با سبک زندگی غربی و آسیب های آن سخنی به میان نیاورده اند.

مریم افضل خانی (۱۴۰۱)، در مقاله خود تحت عنوان «تحلیل محتوای کتابهای تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه از منظر تربیت اخلاقی، بعد از مفهوم شناسی به این نتیجه رسیده است که برخی از واژه های نامانوس با فرهنگ اسلامی باید از کتابهای درسی دانش آموزان حذف و کلمات دیگری جایگزین گردند و این در حالی است که در رابطه با مفاهیم غربی سخنی به میان نیاورده اند.

بررسی سوابق موجود نشان دهنده این مطلب است که تمامی نویسندگان سبک زندگی اسلامی را مورد بررسی قرار داده اند ولی هیچ کدام از آنها سبک زندگی غربی را مورد مطالعه و بررسی قرار نداده اند و این همان نقطه تمایز نوشتارهای پیشین با پژوهش حاضر می باشد.

۳- مفهوم شناسی

در این بخش از پژوهش به تعریف و شناسایی سبک زندگی اسلامی و سبک زندگی غربی می پردازیم:

۳-۱- سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی با مفهوم عقل معاش که همان شیوه زیستن است یکسان بوده و عقلی را می گوید که نحوه زیستن را به انسان می آموزد. کارکرد این عقل در راستای چگونگی تدبیر زندگی، چاره اندیشی درباره معضلات و مشکلات زندگی، تلاش برای هماهنگی با قوانین شرعی و سازگاری با آنها در سامان دهی زندگی مناسب و مطلوب قرار دارد تا انسان را به حیات مومنانه رهنمون کند. (دادور و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۵) از انجایی که سبک زندگی هر جامعه ای نشأت گرفته از فرهنگ جامعه است،

بنابراین سبک زندگی اسلامی مبتنی بر فرهنگ و آموزه های قرآن، پیامبران و اهل بیت (ع) بوده و کامل ترین نوع سبک زندگی را برای انسان تعریف کرده اند. (دری و حیدری، ۱۴۰۲: ۲۹) بنابراین سبک زندگی زمینه ساز ظهور، همان سبک زندگی اسلام ناب محمدی بوده که اسوه های آن اهل بیت (ع) می باشند. (فتاحی زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۷۴) در این نوع از زندگی دوستی، محبت و مودت برقرار بوده (قندانی و صادقی، ۱۳۹۴: ۲) و هیچکدام از اعضا به هم ظلم نمی کنند و عدالت در بین آنها حکمفرما است. (رضوی و سازندگی، ۱۳۹۴: ۱۰)

۳-۲- سبک زندگی غربی

سبک زندگی موضوع و سوژه به ظاهر تازه مطرح شده ای است که منظومه فرهنگی مغرب زمین هم در راستای فرهنگ پذیری و تعمیق داخلی آن در سرزمین های غربی تلاش بسیار می کند و هم ترویج و جامعه پذیری آن را برای دیگر ملل و سرزمین ها، به ویژه ایران اسلامی دنبال می کند. (قلمکاریان و دهقان، ۱۳۹۵: ۲۶) سبک زندگی غربی، زندگی روزمره و تکراری بوده که معطوف به برآوردن غرایز می باشد و تابعی است از غریزه و عادت و عرف. در نظریه غرب حق انسان حدود زندگی او را شکل می دهد و این حدود سبک زندگی او را ایجاد می کند. (عابدی اردکانی، ۱۳۹۰: ۲۴۵) سبک زندگی غربی اثبات خود را در نفی «غیر» به ویژه سبک زندگی اسلامی به مثابه تواناترین گزینه خود جست و جو می کند. شناخت ابعاد و اهداف مختلف غربی ها در این باره مستلزم آشنایی با مفهوم سبک زندگی است. (شرف الدین و عراقی، ۱۳۹۸: ۱۱۰) در این نوع از سبک زندگی به دلیل ضعف در اعتقادات دینی خانواده هر با مشکلاتی مواجه می شوند (التیامی نیا و حسینی، ۱۳۹۴: ۱۲۵) که از نمونه های بارز آن ظلم و دشمنی اعضا با یکدیگر است. (نجفی اصل و امامی، ۱۴۰۲: ۱۵)

۴- یافته ها

این پژوهش شامل تحلیل کمی و کیفی کتب درسی ادبیات فارسی پایه های دهم، یازدهم و دوازدهم متوسطه دوره دوم با رویکرد توجه به سبک زندگی اسلامی و غربی می باشد. در ابتدا کدهای باز انتخاب و سپس بر اساس میزان فراوانی آنها مورد تحلیل قرار گرفته اند که به طور مفصل به آنها اشاره خواهد شد.

جدول شماره ۱: مولفه های سبک زندگی اسلامی و سبک زندگی غربی

کد انتخابی	کد محوری	کد باز
سبک زندگی اسلامی	دوستی	مهر، عشق، شادی
	نیکوکاری	نیکی، دستگیری و کمک کردن
	عدالت خواهی	حق، حقیقت، داد و دادگری
سبک زندگی غربی	ظلم کردن	ظلم و خوف، ستمکاری، جفا
	عداوت	کینه، مکر، کید
	فقدان اعتقادات دینی	کشت و کشتار، شیطان و ابلیس

جدول شماره ۱ نشان دهنده مولفه های سبک زندگی اسلامی و سبک زندگی غربی است. همانطوری که مشخص است در این جدول، کدهای محوری هر کدام از کدهای انتخابی به صورت مجزا مورد بررسی قرار گرفته است. کدهای باز «مهر، عشق و

شادی» برای کد محوری دوستی، کدهای باز «نیکی کردن، دستگیری کردن و کمک کردن» برای کد محوری نیکوکاری و کدهای باز «حق داد و دادگری و حقیقت» برای کد محوری عدالت خواهی می باشد که هر سه کد محوری متعلق به کد انتخابی سبک زندگی اسلامی می باشد. از طرفی کدهای باز «ظلم و خوف، ستمکاری و جفا» برای کد محوری ظلم کردن و «کینه، مکر و کید» برای کد محوری عداوت و همچنین کدهای باز «کشت و کشتار و شیطان و ابلیس» برای کد فقدان اعتقادات دینی می باشند که هر سه مورد متعلق به کد انتخابی سبک زندگی غربی می باشند. هر کدام از این کدهای باز در جداول جداگانه مورد بررسی قرار گرفته و در پایان نتایج آن مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

جدول شماره ۲: میزان فراوانی کد انتخابی سبک زندگی اسلامی

کدهای باز	کد محوری دوستی											
	پایه دهم				پایه یازدهم				پایه دوازدهم			
	متن		تصویر		متن		تصویر		متن		تصویر	
	صفحه	میزان	میزان	فرایوان	صفحه	میزان	میزان	فرایوان	صفحه	میزان	میزان	فرایوان
مهر	۲۳	۱	۱	۲	۵۴	۱	-	۱	۷۰	۲	۱	۳
	۲۶	۱	-	۱	۷۷	۱	-	۱	۷۹	۱	-	۱
	۴۵	۱	-	۱	۱۶۷	۱	-	۱	۸۰	۱	-	۱
	۴۷	۱	۱	۲	۱۶۸	۲	-	۲	۸۱	۲	-	۱
	۴۹	۲	-	۲	۱۴۹	۱	-	۱	۸۷	۱	۲	۳
	۸۳	۱	-	۱	۱۶۰	۱	-	۱	۱۱۰	۱	-	۱
	۱۱۷	۱	۱	۲	۹۵	۱	۱	۲	۱۱۲	۲	-	۱
عشق	۱۴۱	۱	-	۱	۱۳۹	۲	۱	۲	۱۲۱	۳	-	۲
	۸	۱	-	۱	۱۴۴	۱	-	۱	۱۴۸	۱	۱	۲
	۱۶	۱	-	۱	۱۵۳	۱	-	۲	۱۵۰	۲	-	۲
	۱۹	۱	-	۱	۱۵۴	۱	-	۱	۱۵۱	۱	-	۱
	۴۶	۲	-	۲	۱۶۰	۲	-	۱	۱۵۵	۴	-	۴
	۵۲	۱	-	۱	۱۶۶	۱	-	۱	۱۵۶	۱	-	۳
	۷۶	۱	۱	۲	۸	۱	-	۱	۱۶۹	۱	-	۱
شادی	۷۷	۱	-	۱	۳۲	۱	-	۱	۱۷۶	۱	-	۱
	۱۲۵	۱	-	۱	۸۱	۱	-	۱	۱۷۶	۱	-	۱
	۱۵۳	۱	-	۱	۱۵۱	۱	-	۱	۷۹	۱	-	۱
	۸	۱	-	۱	۱۶۱	۱	-	۱	۱۳۶	۱	-	۱
	۱۸	۴	-	۴	۱۶۶	۴	-	۲	۱۴۱	۲	-	۱
	۲۰	۲	-	۲	۱۷	۲	-	۱	۱۵۳	۱	-	۲
	۲۲	۲	-	۲	۳۱	۲	-	۱	۱۶۵	۱	-	۲
مجموع	۲۸	۴	۳۲	-	۲۶	۳	۲۹	-	۳۰	۵	۳۵	-

جدول شماره ۲ نشان دهنده کدهای باز، کد محوری دوستی هستند. انسان ذاتا موجودی اجتماعی است و طبیعت او به گونه ای است که معمولا مشتاق داشتن دوست و هم نشین است. از طرفی دوست و رفیق می تواند نقشی سرنوشت ساز در زندگی هر شخص ایفا کند. دوستی رابطه محبت متقابل بین افراد است. می توان از جمله ویژگی های بارز دوست به مورد اعتماد و مهربان بودن او اشاره کرد. به عبارتی «دوستی» را می توان به علاقه به پیشرفت و تکامل «دیگری» تعبیر کرد. (جوشقانی، ۱۳۹۶: ۵۳) همانطوری که در جدول فوق قابل مشاهده است؛ کد محوری دوستی به کدهای باز «مهر، عشق و شادی» تقسیم شده اند. این کدهای باز در کتاب درسی ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه در پایه دهم به تعداد ۳۲ بار و در کتاب درسی ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه در پایه یازدهم به تعداد ۲۹ بار و در کتاب درسی ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه پایه دوازدهم به تعداد

۳۵ بار تکرار شده اند. فراوانی کدها نشان دهنده این می باشد که روند متعادل بوده و همچنین در پایه دوازدهم افزایش نیز یافته است. این افزایش در پایه دوازدهم نیز به جهت اینکه این پایه یکی از مهمترین پایه های تحصیلی می باشد مناسب می باشد. از همین جهت ضمن اینکه میزان نشان می دهد مولفین این کتب نسبت به مولفه سبک زندگی اسلامی اهمیت زیادی قایل هستند ولی به جهت اینکه در دنیای مجازی قرار داریم و مدام در صدد آماج فرهنگ و اداب و رسوم غربی قرار داریم تاکید بیش از پیش بر این مولفه ها مورد تقاضا می باشد.

جدول شماره ۳: میزان فراوانی کد انتخابی سبک زندگی اسلامی

کد محوری نیکوکاری											
کدهای یاز	پایه دهم			پایه یازدهم			پایه دوازدهم			فراوانی	
	متن	تصویر	فراوانی	متن	تصویر	فراوانی	متن	تصویر	فراوانی	فراوانی	
										صفحه	میزان
نیکو کردن	۱۸	۳	-	۱۱	۲	-	۱۷۳	۳	-	۳	۳
	۱۴۸	۲	-	۱۵۸	۲	-	۱۷۵	۱	-	۱	۱
	۱۵۴	۱	-	۱۵۷	۲	-	۵۲	۱	-	۲	۱
	۵۲	۴	-	۱۷	۱	-	۱۶۵	۱	-	۱	۱
	۵۳	۱	-	۱۵۹	۲	-	۱۷۰	۱	-	۱	۱
	۵۹	۱	-	۳۸	۲	-	۱۶۶	۲	-	۲	۱
دستگیری کردن	۱۴۰	۱	۱	۱۸	۱	-	۱۶۹	۱	-	۱	۱
	۶۰	۱	۱	۴۱	۱	-	۱۷۲	۴	-	۴	۱
	۹۵	۲	-	۱۰۳	۱	-	۱۷۳	۳	-	۳	۱
	۹	۱	-	۱۵۴	۲	۱	۴۸	۱	-	۱	۱
	۷۷	۱	-	۱۶۳	۱	-	۱۳۸	۲	-	۲	۱
	۴۸	۱	-	۱۶۴	۳	-	۱۷۴	۱	-	۱	۱
کمک کردن	۱۴۷	۳	-	۱۶۵	۱	-	۹	۱	-	۱	۱
	۱۴۸	۱	-	۹	۲	-	۱۵	۱	-	۱	۱
	۱۵۵	۱	-	۴۵	۲	-	۳۱	۱	-	۱	۲
	۹	۲	-	۸۳	۲	-	۴۱	۲	-	۲	۱
	۲۳	۱	۱	۸۴	۲	-	۹۴	۱	-	۱	۱
	۲۷	۳	۳۰	-	۲۸	۲	-	۲۸	۲	۲۸	۳۰
مجموع											

جدول شماره ۳ نشان دهنده مولفه های کد محوری نیکوکاری هستند. احسان و نیکوکاری، از آغاز خلقت بشر تاکنون مورد توجه آحاد مردم با هر نظر و عقیده های بوده و هست. انسانهای نیکاندیش در همه عصرها و نسلها، به عناوین مختلف و بر اساس توان مادی و معنوی خود، این امر انسانی و خداپسندانه را در دستور کار خود قرار داده اند؛ چرا که احسان و نیکوکاری و گسترش آن در جامعه از نیرومندترین عواملی است که مردم را به استفاده بهینه از نعمتهای الهی هدایت میکند. احسان و نیکوکاری از کارهای اجتماعی و اعتقادی و اخلاقی است. هر کسی که ذات سالم داشته باشد اهل احسان و نیکوکاری است. خداوند در قرآن از مسلمانان خواسته است تا در نیکی و نیکوکاری به یکدیگر کمک کنند و خیر و نیکی را در جامعه رواج دهند. انسان که جانشین خداست باید به احسان و نیکوکاری در گفتار و عمل اهمیت دهد و برادران دینی خود را مانند خود بداند و از نیکی به آنان دریغ نکند. (احمدی، ۱۳۹۹: ۱) احسان در لغت علاوه بر معنای معروف و متداول، ناظر بر چگونگی انجام کار و به معنای «انجام عمل به نحو نیکو و شایسته» است. حسن و نیکویی عمل هم به تناسب و سازگاری اجزای آن با یکدیگر، و سازگاری و تناسب مجموعه اجزا با غایت و هدفی است که از انجام آن عمل مدنظر است. بنابراین احسان یعنی رعایت این دو تناسب با مقام عمل. (مصطفایی و غروی نائینی، ۱۳۸۹: ۵۷) همانطوری که در جدول نیز مشخص گردیده است

کدهای باز «نیکی کردن، دستگیری کردن و کمک کردن» متعلق به کد محوری نیکوکاری از کد انتخابی سبک زندگی اسلامی می باشد. با توجه به اینکه هر سه کد باز در در کتب درسی ادبیات فارسی پایه های دهم، یازدهم و دوازدهم دوره دوم متوسطه به میزان مساوی تکرار شده اند این نشان از اهمیت این مولفه و نیز درایت و کاردانی مولفین کتاب را داشته و همین طور نشان دهنده این مورد می باشد که تمایل آنها برای ترویج سبک زندگی سالم بیشتر می باشد.

جدول شماره ۴: میزان فراوانی کد انتخابی سبک زندگی اسلامی

کدهای باز	کد محوری عدالتخواهی								
	پایه دهم			پایه یازدهم			پایه دوازدهم		
	متن			متن			متن		
	صفحه	میزان	تصویر	صفحه	میزان	تصویر	صفحه	میزان	تصویر
حق	۱۰	۱	-	۲۰	۱	-	۴	۱	-
	۱۸	۱	-	۴۹	۱	-	۱۳	۴	-
	۳۲	۱	-	۵۶	۱	۱	۱۶	۱	-
	۳۳	۱	-	۵۷	۱	-	۲۰	۱	-
	۵۰	۱	۱	۵۸	۲	۲	۴۵	۲	-
	۷۰	۱	-	۵۹	۱	-	۵۱	۵	-
	۷۵	۲	-	۶۸	۲	-	۱۳۷	۱	-
	۷۷	۱	-	۶۹	۱	-	۱۴۳	۱	-
	۱۱۶	۲	-	۱۱۴	۲	-	۱۴۴	۱	۱
داد و دادگری	۳۰	۹	-	۹۸	۹	-	۱۷۰	۱	-
	۳۹	۱	۱	۶	۲	-	۸۰	۱	-
	-	-	-	۹۷	-	-	۱۷۲	۱	-
حقیقت	۱۵۲	۱	-	۱۵۴	۱	-	۱۶۸	۴	-
	۱۵	۲	-	۱۶۰	۲	-	۱۶۹	۱	-
	۱۶	۱	-	۶۹	۱	-	۵	۱	-
	۲۹	۱	-	۷۰	۱	-	۴۶	۲	-
	۳۰	۱	-	۶۸	۱	-	۵۲	۱	-
	۳۱	۱	-	۱۱۴	۱	-	۵۴	۲	-
	۳۴	۱	-	-	۱	-	۱۲۸	۱	۱
	۱۷	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	۲۹	۳	۳۲	-	۲۷	۱	۲۸	۲۷	۲

جدول شماره ۴ نشان دهنده مولفه های کد محوری عدالتخواهی از کد انتخابی سبک زندگی سالم می باشند. رعایت عدالت اجتماعی از دیدگاه هر انسان پاک سرشت از ضروری ترین امور به شمار می آید به طوری که هیچ انسانی هر چند خود ستمکار باشد، این موضوع را انکار نمی کند. ضرورت عدالت اجتماعی با شکل گیری اجتماعات و درک انسان از همزیستی با دیگران معنا یافت و با اینکه عدالت اجتماعی، آرزوی بشریت بوده و هست ولی هرچه بشر بر دانش و آگاهی اش افزوده شده است، نابرابری، تبعیض و فقر در جوامع بشری نیز بیشتر شده است. شرط تحقق عدالت اجتماعی، رفع تبعیض ها و سرکوب های موجود و توجه کردن به افزایش توانمندی افراد و گروه های مختلف اجتماعی است. (فیضی، ۱۴۰۱: ۱) عدالت یکی از مهمترین و عمده ترین ارزش های معنوی در طول تاریخ تمدن بشری است که مورد توجه اندیشمندان مکاتب مختلف بوده است؛ لذا تعیین رویکرد یک نظام سیاسی به مسأله ی عدالت، در طراحی و تدوین نظریه ها و الگوهای توسعه نیز مؤثر خواهد بود. (محمودی و نورالهی، ۱۳۹۹: ۱) همانطوری که در جدول نیز نشان داده شده است، کدهای باز «حق، داد و دادگری و حقیقت» در کتاب درسی ادبیات فارسی دهم دوره متوسطه دوم به تعداد ۳۲ بار و در کتاب ادبیات فارسی یازدهم دوره متوسطه دوم ۲۸

بار و در کتاب درسی ادبیات فارسی پایه دوازدهم دوره متوسطه دوم به تعداد ۲۹ بار تکرار شده است. روند فراوانی ها نشان از این واقعیت دارد که مولفین کتب در این پایه ها میزان و تناسب را رعایت کرده اند و این نشان از اهتمام آنها بر ترویج سبک زندگی اسلامی و همین طور آینده ایران اسلامی می باشد. هر چند میزان رعایت شده است ولی به جهت مقابله با ترویج سبک زندگی غربی لازم است مولفین این کتب بیش از پیش بر این امر اهتمام داشته باشند.

جدول شماره ۵: میزان فراوانی کد انتخابی سبک زندگی غربی

کدهای باز	کد محوری عداوت								
	پایه دهم			پایه یازدهم			پایه دوازدهم		
	متن			متن			متن		
	صفحه	میزان	تصویر	صفحه	میزان	تصویر	صفحه	میزان	تصویر
کینه	۲۲	۱	-	۱۶۰	۲	-	۱۱۰	۱	-
	۱۵۱	۱	-	-	-	-	-	-	-
	۱۲۷	۱	-	-	-	-	-	-	-
مکر	۵۲	۳	-	۱۶۰	۱	-	۱۳۹	۲	-
	۱۵۱	۳	-	۱۵۷	۱	-	۴۸	۱	-
	۱۷	۱	-	۱۶۰	۱	-	۱۰۸	۱	-
	۱۴۹	۱	-	-	-	-	۱۷۳	۱	-
کید	۱۵۳	۲	-	-	-	-	۱۷۳	۱	-
	۵۲	۲	-	-	-	-	-	-	-
مجموع	۱۴	۱۴	-	۱۴	۵	-	۷	۱	۸

جدول شماره ۵ نشان دهنده میزان فراوانی کد محوری عداوت می باشد. یکی از اقسام اخلاق رذیله که خود منشاء بسیاری از صفات ناپسند و زشت است کینه‌توزی و عداوت می باشد. (انصاری مقدم و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۵۲) این جدول نشان دهنده میزان فراوانی کدهای باز کد محوری عداوت می باشد. دو نکته در اینجا متصور است اول اینکه کاهش فراوانی ها نسبت به مولفه های سبک زندگی اسلامی کاملاً مشهود بوده و دوم اینکه نشان می دهد مولفین این کتب صرفاً به دنبال آشناسازی دانش آموزان با این مفاهیم هستند.

جدول شماره ۶: میزان فراوانی کد انتخابی سبک زندگی غربی

کدهای باز	کد محوری ظلم کردن								
	پایه دهم			پایه یازدهم			پایه دوازدهم		
	متن			متن			متن		
	صفحه	میزان	تصویر	صفحه	میزان	تصویر	صفحه	میزان	تصویر
ظلم و خوف	۳۰	۱	-	۹۹	۱	-	۱۰۸	۱	-
	۳۶	۲	۱	۱۰۰	-	۱	۱۷۲	۳	-
	۴۰	۱	-	۱۳۶	۲	-	۱۷۳	۱	-
ستمکاری	۱۵۳	۱	-	۴۱	۱	-	۱۷۳	۱	-
	۳۰	۱	-	۹۹	۲	-	۱۷۲	۱	-
	۴۱	۱	-	۶۲	۱	-	-	-	-
	۱۵۳	۱	-	۶۱	۱	-	۶۸	۱	-
جفا	۵۲	۱	-	۹۹	۱	-	۷۰	۱	-
	۱۱۷	۱	۱	-	-	-	۱۰۸	۱	-
مجموع	۱۳	۲	۱۵	۱۰	۱	۱۱	۱۰	۲	۱۲

جدول شماره ۶ نشان دهنده میزان فراوانی کد محوری ظلم کردن از کد انتخابی سبک زندگی غربی می باشد. ظلم در لغت گزاردن چیزی در غیر موضع و محل خود و اصطلاحاً تعدی و تجاوز به دیگری است که در مقابل عدل قرار می گیرد. (شیروانی شیر و شمشیری، ۱۳۹۱: ۱۴۵) این جدول نشان دهنده کاهش میزان فراوانی مولفه سبک زندگی غربی نسبت به مولفه های سبک زندگی اسلامی می باشد و این نشان از اهمیت و اهتمام مولفان به ترویج سبک زندگی اسلامی می باشد.

جدول شماره ۷: میزان فراوانی کد انتخابی سبک زندگی غربی

کد محوری فقدان باورها و اعتقادات دینی											
کدهای باز	پایه دهم			پایه یازدهم			پایه دوازدهم			فراوانی	
	متن	تصویر	فراوانی	متن	تصویر	فراوانی	متن	تصویر	فراوانی		
کشت و کشتار	۴۰	۳	-	۱۳۳	۴	-	۴	۱۱۲	۱	-	۱
	۱۴۷	۲	-	۱۳۴	۱	-	۱	۱۵۴	۱	۱	۲
	۱۳۹	۱	۱	۸۷	۱	-	۱	۶۳	۱	-	۱
شیطان و ابلیس	۷۷	۱	-	۱۲۷	۱	-	۱	۱۲۷	۱	-	۱
	۸۰	۱	-	۱۵۴	۱	-	۱	۱۱۵	۱	-	۱
	۷۹	۱	-	۹۸	۵	-	۵	-	-	-	-
مجموع	۹	۱	۱۰	-	۱۳	-	۱۳	-	۱۳	۵	۶

جدول شماره ۷ نشان دهنده میزان فراوانی کد محوری کاهش اعتقادات و باورهای دینی از کد انتخابی سبک زندگی غربی می باشد. میزان فراوانی در این جدول نشان از کاهش مولفه های سبک زندگی غربی در کتب درسی ادبیات فارسی پایه های دهم تا دوازدهم دوره دوم متوسطه نسبت به سبک زندگی اسلامی می باشد و این گویای این مطلب است که مولفین کتب درسی اهتمام ویژه ای در ترویج سبک زندگی اسلامی دارند.

نتیجه گیری

جاذبه های مدرسه در ابعاد مختلف باید آن چنان مهیا شود که هدف آن یعنی رهنمون کردن دانش آموز به سوی حیات طیبه در آن هویدا باشد چرا که این هدف میل فطری هر انسان و خانواده است. علم و سواد تنها دانش اندوزی نیست، بلکه برخورداری از ادب و رعایت شئون دینی و انسانی و حرکت در مسیر ارزش ها، علم و معرفت است. ژرفا و پیچیدگی شخصیت انسان می طلبد که مدرسه به عنوان یک جایگاه قوی فرهنگی و مورد احترام در جامعه و همچنین معلم به عنوان عامل مهم و اصلی فرهنگی باید به آن اشراف داشته باشند. کتب ادبیات فارسی یکی از ابزارهایی است که این جایگاه را برای دانش آموزان آماده می کند. در این پژوهش در ابتدا میزان و فراوانی مولفه های سبک زندگی اسلامی و غربی شناسایی و با بررسی کتب به این نتیجه دست پیدا کردیم که مولفین این کتب در پی ترویج سبک زندگی اسلامی بوده و در برخی مواقع با بهره گیری از مولفه های سبک زندگی غربی در پی آشناسازی دانش آموزان با آنها بوده اند. با اینحال به نظر می رسد که پرداختن بش از پیش به این مساله مورد تاکید باشد هر چنه که میزان در سبک زندگی اسلامی ۷۰ درصد و سبک زندگی غربی ۶۰ درصد بوده است.

منابع

- ۱) احمدی، محمد نبی (۱۳۹۹)، شرح و تفسیر احسان و نیکوکاری از منظر قرآن و روایات، سومین همایش ملی خیر ماندگار، تهران
- ۲) التیامی نیا، رضا؛ حسینی، علی (۱۳۹۴)، هویت، فرهنگ و سبک زندگی اسلامی در عصر جهانی شدن، فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، دوره ۳، شماره ۵
- ۳) افضل خانی، مریم (۱۴۰۱)، تحلیل محتوای کتابهای تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه از منظر تربیت اخلاقی، نشریه تفکر و کودک، دوره ۱۳، شماره ۱
- ۴) انصاری مقدم، مجتبی؛ پلهم عباسی، خدیجه؛ کریمی نیا، محمد مهدی (۱۴۰۱)، تاملی بر ویژگی ها و جایگاه ابرار و نیکان در قرآن کریم، پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، شماره ۴۸
- ۵) آشک، محمد؛ حاجی زاده، فرشته (۱۳۹۴)، تحلیل محتوای کتاب آموزش مهارت هایی برای زندگی بر اساس اصول انتخاب محتوا و ارائه راهکارهای اصلاحی از منظر صاحب نظران برنامه ریزی درسی، پژوهش در برنامه ریزی درسی، دوره ۱۲، شماره ۱۷
- ۶) جوشقانی، بهمن (۱۳۹۶)، ویژگی های دوست و همنشین مطلوب از دیدگاه قرآن و حدیث، بصیرت و تربیت اسلامی، شماره ۴۳
- ۷) دادور، رحمت اله؛ حبیبی، مریم؛ دادور، نیلوفر (۱۴۰۲)، سرمایه اجتماعی و سبک زندگی اسلامی فرهنگیان، دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، دوره ۶، شماره ۶۶
- ۸) دری، مینا؛ حیدری، حسن (۱۴۰۲)، پیش بینی سازگاری زناشویی بر اساس سبک زندگی اسلامی، کمال گرایی و الگوهای ارتباطی زوجین در زنان شاغل فرهنگی شهرستان خمین، مطالعات اسلامی ایرانی خانواده، شماره ۸
- ۹) دلدار، فیروزه (۱۴۰۰)، جامعه ایرانی و چالش سبک زندگی غربی در منظومه فکری آیت الله خامنه ای، پژوهشنامه تبلیغ اسلامی، شماره ۶
- ۱۰) ذوالفقاری، فاطمه؛ جهان آرا، سمانه (۱۳۹۳)، بررسی جایگاه سبک زندگی سالم در برنامه درسی با رویکرد تحلیل محتوای کتب درسی تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در دو پایه چهارم و ششم، اولین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران
- ۱۱) رضایی، مایده؛ مهدوی نیا، نرگس (۱۴۰۰)، تاثیر اشتغال زنان بر کاهش جمعیت در سبک زندگی غربی و راه های برون رفت از آن، پژوهش های نوین در گستره تاریخ، شماره ۹
- ۱۲) رضوی، سیده زهرا؛ سازندگی، مهدی (۱۳۹۴)، بررسی و تبیین مفهومی سبک زندگی خانواده از منظر اسلام، فصلنامه بین المللی میان رشته ای، دوره ۲، شماره ۳
- ۱۳) زوار، تقی؛ پیری، موسی؛ کریمیان، هاجر (۱۳۹۷)، تحلیل محتوای کتاب های تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه های پیشگیری از اعتیاد، اعتیاد پژوهی، دوره ۱۲، شماره ۵۰
- ۱۴) شرف الدین، سید حسن؛ عراقی، جلال (۱۳۹۸)، بررسی تحلیلی ابعاد مختلف ازدواج سفید در ایران (مؤلفه ای از سبک زندگی غربی)، پژوهش نامه سبک زندگی، شماره ۹
- ۱۵) شمسی، میثم؛ مقصودی، حسین؛ محمد امیری، علی (۱۳۹۲)، سبک زندگی ایرانی اسلامی، دومین کنگره بین المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه، تهران

- ۱۶) شیروانی شیر، علی؛ شمشیری، بابک (۱۳۹۱)، ریشه ها، علل و پیامدهای کینه توزی از منظر آموزه ها و اخلاق اسلامی، دو فصلنامه علمی علوم تربیتی از دیدگاه اسلام، دوره ۸، شماره ۱۴
- ۱۷) صنیعی، ماندانا (۱۳۹۵)، سبک زندگی اسلامی، سومین همایش ملی روانشناسی تعلیم و تربیت و سبک زندگی، تهران
- ۱۸) طباطبایی، شیما؛ سیم فروش، ناصر (۱۳۹۲)، شاخصه های سبک زندگی اسلامی ایرانی، مجموعه آثار و مقالات برگزیده دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران
- ۱۹) عابدی، محمد (۱۳۹۰)، رابطه «عزت نفس» و میزان گرایش جوانان به سبک زندگی غربی «مطالعه موردی: جوانان یزدی»، مجله سیاست، شماره ۱۸
- ۲۰) فتاحی زاده، فتحیه؛ رضایی، رقیه (۱۳۹۲)، نقش زنان در سبک زندگی اسلامی، دومین کنگره بین المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه، تهران
- ۲۱) فرهنگی، علی اکبر؛ کیانا، هانیه (۱۳۹۱)، تأثیر رسانه ها در تبلیغ سبک زندگی غربی با تأکید بر الگوی پوشش غربی، پایداری فرهنگی انقلاب اسلامی، شماره ۵
- ۲۲) فیضی، امیر سالار (۱۴۰۱)، مروری بر مفهوم عدالت اجتماعی، هفتمین همایش ملی پژوهش های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری ایران، تهران
- ۲۳) قلمکاریان، سید محمد؛ دهقان، مرضیه (۱۳۹۵)، مقایسه سبک زندگی اسلامی و سبک زندگی غربی، پنجمین کنفرانس بین المللی مدیریت، روانشناسی و علوم انسانی، تهران
- ۲۴) قندانی، علی اکبر؛ صادقی، زهرا (۱۳۹۴)، خانواده و سبک زندگی اسلامی، اولین کنگره بین المللی روانشناسی و علوم تربیتی با رویکرد اسلامی، تهران
- ۲۵) کوهساری، محسن؛ امینی، سارا؛ سارونی، حمید؛ منصوری، محمد (۱۳۹۲)، زن، خانواده و سبک زندگی اسلامی، دومین کنگره بین المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه، تهران
- ۲۶) محمدی، سید محسن؛ خلیفه، حسین؛ فرهادی، مریم (۱۳۹۳)، سبک زندگی زمینه ساز و زندگی غربی، فصلنامه علمی و پژوهشی مشرق موعود، دوره ۸، شماره ۳۱
- ۲۷) محمودی، سید اسداله؛ سراجی، محمود؛ جعفری پور، حسن؛ توان، بهمن؛ شمسی، محسن (۱۳۹۵)، سبک زندگی اسلامی در بعد تغذیه، نشریه اسلام و سلامت، دوره ۲، شماره ۲
- ۲۸) محمودی، مهدی؛ نورالهی، سمیه (۱۳۹۹)، عدالت اسلامی در ایران و رفع موانع با گام دوم انقلاب، سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی و علوم انسانی، تهران
- ۲۹) مصطفایی، محمد؛ غروی نائینی، نهل (۱۳۸۹)، مفهوم شناسی احسان در قرآن کریم با بررسی حوزه معنایی احسان فردی، نشریه تحقیقات علوم قرآن و حدیث، دوره ۷، شماره ۱
- ۳۰) نجفی اصل، مدینه؛ امامی، مهتاب (۱۴۰۲)، آسیب شناسی ترویج زندگی لوکس و تجملات در رسانه و راهکارهای برون رفت از آن، دومین کنفرانس بین المللی دین، معنویت و سبک زندگی جهان اسلام، تهران

Review and analysis of Persian textbooks of the second year of high school with the approach of Islamic and Western lifestyle components

Abstract

The expansion of the virtual world in the real world has faced students with the challenge of two globalizations. One of the ways to deal with the phenomenon of two globalizations is to promote the Islamic lifestyle and introduce students to the Western lifestyle. Persian literature books for the second year of high school are one of the most important books that students deal with, and more than any other books, these two styles have been compared. Accordingly, in this research, we analyze the content of these books with an approach of paying attention to the components of the Islamic lifestyle and the western lifestyle. The research method is descriptive and of the qualitative research type, and the research approach is also applied. The research community is the 10th grade Persian literature book, the 11th grade Persian literature book, and the 12th grade Persian literature book. The findings of the research indicate that the authors of these books have pursued specific goals by addressing the components of Islamic and Western lifestyles. The research shows that the authors have paid special attention to the Islamic lifestyle and in some cases have used the components of the western lifestyle to familiarize the students.

Keywords: Content analysis, Persian literature, Islamic lifestyle, Western lifestyle